УДК: 336.22:33.021(477)

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.13

*О.В. Гривківська, І.О. Крюкова,
Н.В. Поліщук*

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

У статті окреслено сучасний стан розвитку економіки України, визначено сутність та роль податкової політики у її подальшому розвитку. Окреслено цілі податкової політики в аспекті еволюції податкової політики, починаючи від представників класичної школи політекономії, маржиналістів, кейнсіанців, неокласиків та на сучасному етапі її розвитку. Ними визначено стимулювання розвитку промисловості, виробництва та досягнення оптимального співвідношення між виробництвом та споживанням, оптимальність співвідношення між попитом та пропозицією при зростанні граничної корисності, стимулювання економічної діяльності шляхом використання податків в якості важелів розвитку ринкового господарства, реалізація довгострокової стратегії стабільної фінансової політики на перспективу на зміну короткостроковим епізодичним заходам, та ті, що є важливими в умовах сьогодення: удосконалення організації справляння податків, уточнення їх складу та структури у загальній сумі зборів та платежів, регулювання ставок оподаткування, оптимізацію співвідношення між надходженнями податків від юридичних та фізичних осіб, забезпечення рівномірності розподілу податкового тягаря між платниками податків, наповнення державного бюджету за рахунок розширення податкової бази, пом'якшення циклічних коливань економіки, забезпечення стійкого розвитку економічних та соціальних пріоритетів суспільства, бюджетне фінансування державних витрат, підвищення фіскальної ефективності податків.

Представлено класифікацію інструментів податкової політики за класифікаційними ознаками: 1) за призначенням, тобто напрямом впливу (стимулюючі (заохочувальні), компенсаційні (підтримуючі), дестимулюючі (стримуючі)), 2) за характером цілей соціально-економічного розвитку (стратегічні, оперативні (тактичні)); 3) за сферою впливу (економічні, соціальні, екологічні); 4) за механізмом впливу (системні, комплексні, елементні). Окреслено напрями розвитку податкової політики України.

The article outlines the current state of development of the Ukrainian economy, defines the nature and role of tax policy in its further development. The goals of tax policy in the aspect of the evolution of tax policy are outlined, ranging from representatives of the classical school of political economy, marginalists, Keynesians, neoclassics and at the present stage of its development. They identify the stimulation of industrial development, production and the optimal ratio between production and consumption, optimality of demand-supply ratio with increasing marginal utility, stimulation of economic activity through use of taxes as levers of market economy development, implementation of long-term strategy of stable financial policy for the future for change in short-term episodic measures, and those that are important in the current conditions: improvement of the organization of tax collection, clarification of their composition and structure in the total amount of fees and payments, regulation of tax rates, optimization of the ratio between tax revenues from legal entities and individuals, ensuring the even distribution of the tax burden between taxpayers, filling the state budget through the expansion of the tax base, mitigation of cyclical fluctuations in the economy, ensuring sustainable development of economic and social priorities of society, budget financing government spending, improving fiscal efficiency of taxes.

The classification of tax policy instruments according to the classification features is presented: 1) by purpose, that is, the direction of influence (incentive (incentive), compensatory (supportive), disincentive (restraining)), 2) by nature of the goals of socio-economic development (strategic,

operational (tactical))); 3) by sphere of influence (economic, social, environmental); 4) by mechanism of influence (systemic, complex, elemental). The directions of development of tax policy of Ukraine are outlined.

Ключові слова: податкова політика, економіка України, інструменти, держава, фінансові ресурси, функції, соціально-економічний розвиток.

Keywords: tax policy, Ukrainian economy, instruments, state, financial resources, functions, socio-economic development.

Постановка проблеми. Розвиток оподаткування свідчить про виконання податками основних функцій, таких, як наповнення бюджету та активізація чи пригнічення розбудови певних сегментів економічної сфери, що можливе за рахунок безпосередньої участі держави у сфері регулювання податкових відносин на засадах здійснення заходів правового, економічного та організаційного характеру, тобто у межах провадження державної податкової політики. Тому окреслення напрямів подальшого її провадження визначатиме вектори та пріоритети суспільного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теоретико-методологічного та прикладного характеру щодо формування, ефективності провадження, впливу на стан розвитку економіки держави податкової політики присвятили свої фундаментальні дослідження такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як С. Брю, К. Макконел, А. Лаффер, М. Фрідмен, В.Л. Андрущенко, З.С. Варналій, М.Я. Дем'яненко, Ю.Б. Іванов, В.М. Мельник, Н.С. Прокопенко, Л.Л. Тарангул, Н.М. Ткаченко та інші. Разом з тим, враховуючи вагомий внесок зазначених авторів у розвиток теорії податків, недостатньо дослідженими залишаються проблеми актуалізації напрямів її розвитку, з огляду на виклики та загрози економічного характеру сучасної доби.

Формулювання цілей статті. Головною метою статті є обґрунтування взаємозв'язку податкової політики та стану розвитку економіки держави, визначення її цілей та напрямів розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується наступними позиціями. Зростання ВВП у 2019 році склало 3,3%, відбулось зміцнення національної валюти, що призвело до збільшення золотовалютних резервів (на 22% порівняно з 2018 роком), Україна посіла третє місце по торгівлі з ЄС після США та Бразилії, мали місце висока інвестиційна активність, підвищення платоспроможного попиту населення та розвиток дорожньої інфраструктури. Разом з тим, станом на кінець 2019 року, показник ревальвації гривні до долара США склав 19%, відбулось погіршення фінансового становища експортерів, поглиблення дефіциту торговельного балансу, зростання дефіциту зовнішньої торгівлі (перевищення імпорту на над експортом попри те, що торгівля — одна з трьох основних секторів економіки — на 10 % зросла порівняно з минулим роком), недовиконання запланованих обсягів доходів Державного бюджету більш ніж на 60 млрд грн (показник найвищий за 20 останніх років), завищення реальної відсоткової ставки за гривневими ОВДП (8,9% порівняно з найдорожчими позичальниками Угандою та Єгиптом, реальна дохідність у яких становила 6,5% та 5,9%), зростання вкладень нерезидентів у ОВДП більш ніж у 18 разів та досягнення їх частки у структурі портфелю ОВДП з 0,8% до 14,2%, перевищення сукупним обсягом залучення коштів на депозитні сертифікати НБУ обсягів ВВП із збереженням такої політики протягом останніх п'яти років, найвище збільшення прибутку банків

за всю історію банківської системи, розмір якого втричі перевищив його значення за 2018 рік, зниження протягом 2014-2018 рр. проникнення кредитів в економіку України з 48% до 24%, падіння промислового виробництва та зниження цін виробників промислової продукції [1; 2; 3], що вказує на неефективність економічної та податкової політики і потребує зміни подальших напрямів та акцентів їх провадження.

Податкова політика, що являє собою мобілізацію фінансових ресурсів держави для виконання її функцій у процесі розподілу коштів [4], послідовну, періодичну та цілеспрямовану «діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави» [5; 6], сукупність заходів з боку держави у галузі податків з метою досягнення встановлених цілей [7; 8], з метою встановлення та стягнення податків [9], чинить суттєвий вплив на розвиток суспільства та його тенденції, запровадження трансформаційних перетворень системного характеру, підтримку пріоритетних напрямів розбудови національного господарства, активізацію здійснення зовнішньоекономічної діяльності, тим самим слугуючи інтересам виконання державою своїх функцій.

Представники школи класичної політекономії А. Сміт та Д. Рікардо цілями податкової політики визначали стимулювання розвитку промисловості, виробництва та досягнення оптимального співвідношення між виробництвом та споживанням; маржиналісти (Л. Вальрас, К. Віксель) — оптимальність співвідношення між попитом та пропозицією при зростанні граничної корисності, тобто при максимальному задоволенні суспільних потреб; кейнсіанці (Дж. М. Кейнс), — стимулювання економічної діяльності шляхом використання податків в якості важелів розвитку ринкового господарства; представники неокласичної школи (М. Фрідман, А. Лаффер, К. Джозеф, Дж. Хау) — реагування на циклічні коливання в економіці не короткостроковими заходами, а шляхом реалізації довгострокової стратегії стабільної фінансової політики на перспективу [8, с. 111-112].

Разом з тим, на сучасному етапі провадження податкової політики різні автори по-своєму визначають її цілі. Так, І. Майбуров [10] виділяє цілі економічного, фінансового, соціального, екологічного, міжнародного характеру, що підпорядковані виконанню державою своїх функцій у традиційному їх розумінні (економічні, політичні, соціальні), можливі для реалізації завдяки функціонуванню механізму справляння податків. О.Є. Найденко [11, с. 19], окрім попередньо визначених, до цілей податкової політики додає політичні та воєнні, виокремлення яких стало очевидним та об'єктивним через події військово-політичного характеру, що мають місце в Україні з 2013 року. Д.В. Веремчук [12] формулює цілі податкової політики, виходячи з фінансової, соціальної та регулюючої функцій податків та надає їх наступний перелік: формування ресурсів для здійснення функцій держави, перерозподіл доходів між різними соціальними групами населення, вплив на розвиток економіки і процес суспільного відтворення. О.А. Магопєць головною ціллю податкової політики держави вважає досягнення балансу «співвідношення між можливостями держави з точки зору забезпечення її фінансовими ресурсами через податковий механізм та досягнення пріоритетних соціально-економічних цілей за певних умов розвитку країни» [13, с. 141].

На даний час цілі податкової політики більшою мірою орієнтовані на удосконалення організації справляння податків, уточнення їх складу та структури у загальній сумі зборів та платежів, регулювання ставок оподаткування, оптимізацію співвідношення між надходженнями податків від юридичних та фізичних осіб, забезпечення рівномірності розподілу податкового тягаря між платниками податків, наповнення державного бюджету за рахунок розширення податкової бази, пом'якшення циклічних коливань економіки, забезпечення стійкого розвитку економічних та соціальних пріоритетів суспільства, бюджетне фінансування державних витрат, підвищення фіскальної ефективності податків.

Інструменти її провадження, що поділяються наступним чином: 1) за призначенням, тобто напрямом впливу (стимулюючі (заохочувальні), компенсаційні (підтримуючі), дестимулюючі (стримуючі)), 2) за характером цілей соціально-економічного розвитку (стратегічні, оперативні (тактичні)); 3) за сферою впливу (економічні, соціальні, екологічні); 4) за механізмом впливу (системні, комплексні, елементні) [14], сприяють наповненню державного бюджету коштами, що в подальшому перерозподіляються між різного рівня бюджетами для виконання завдань, визначених у межах бюджетного року, використовуючи з цією метою податки, податкові пільги; спеціальні режими оподаткування; розстрочення і відстрочення податкових платежів; податкове навантаження, видатки бюджету; бюджетні інвестиції; трансферти; бюджетний дефіцит [15; 16].

Отже, вагомий вплив податкової політики на розвиток суспільства підтверджується численними дослідженнями фахівців із зазначеного питання, історичною ретроспективою змін у податковій політиці за час її еволюціонування та результатами, отриманими шляхом раціонального чи ірраціонального застосування тих чи інших її інструментів впливу на суспільно-економічний розвиток.

Висновки і пропозиції. Таким чином, сучасний стан розвитку держави, потреба у проведенні збалансованої та ефективності податкової політики, яка б забезпечила передумови для інвестиційно-інноваційного оновлення суспільства за стабільності податкового законодавства, трансформаційних змін, структурної перебудови економіки України та позитивних зрушень у соціальній сфері, вимагають перегляду напрямів подальшого провадження податкової політики держави. На наше переконання, ними мають стати: стимулювання поліпшення інвестиційного клімату в економіці та поєднання фіскальної функції податків, податкової підтримки розбудови виробничих видів діяльності для оптимізації співвідношення надходження податків від юридичних та фізичних осіб, що стане свідченням загального зростання економіки, оновлення застарілих норм права відповідно до реалізації на практиці спрощеної системи оподаткування, врахування інтересів регіонального розвитку при стягненні місцевих податків і зборів, запровадження механізму детінізації доходів з метою збільшення надходжень до Державного бюджету, дотримання принципу соціалізації оподаткування населення з різними доходами. Вважаємо, що розробка напрямів трансформаційних змін у податковій політиці України потребує концептуального підходу і складає перспективу подальших наукових досліджень та подальшої практичної апробації.

1. 10 важливих цифр про економіку України. URL: https://zaxid.net/ekonomika_ukrayini_2019_pidsumki_analitikiv_tezi_n1495360; 2. Пензенік В. Экономические тенденции 2019 года: выводы и предлож. ения. URL: <https://112.ua/mnenie/ekonomicheskije-tendencii-2019-goda-vyvody-i-predlozheniya-519862.html>; 3. Україна — 2019. Економічний розвиток — загалом позитивний. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2680599-ukraina2019-ekonomichnij-rozvitok-zagalom-pozitivnij.html>; 4. Заклекта-Берестовенко О.С. Податкова політика в системі економічної політики держави. Ефективна економіка. 2014. №3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2845>; 5. Електронний ресурс. URL: <https://mof.gov.ua/uk/tax-policy>; 6. Лютий І.О. Податкова політика України на сучасному етапі. Фінанси України. 2008. №9. С. 123—127; 7. Романовський М.В., Врублевський О.В., Сабанті Б.М. Фінанси. М.: Юайт-Издат, 2006. 544 с.; 8. Гривківська О.В. Спеціальні режими та механізми оподаткування у системі державної підтримки сільського господарства. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць: Випуск 31. Київ: НАУ, 2011. С.94-100; 9. Сабадос Л.Ю. Парадигма теорій оподаткування підприємницької діяльності. URL: file:///C:/Users/%D0%9A%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/Downloads/Torg_2010_11_27.pdf; 10. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посіб. / за ред. Ю. Б. Іванова, І. А. Майбурова. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2010. 492 с.; 11. Найденко О.Є. Обґрунтування цілей податкової політики держави. Економіка розвитку (Economics of Development). 2018. № 2 (86). С.13-23; 12. Веремчук Д.В. Сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/54389/5/Veremchuk_Sutnist.pdf;jsessionid=E31721B195FDE040565EB3BB06FF09D7; 13. Магопєць О.А. Формування податкової політики на основі використання механізму податкового адміністрування. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2010, випуск 18 ч. II. С. 140-146; 14. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій. Навчальний посібник / під ред. д-ра екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., д-ра екон. наук, проф. Майбурова І. А. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. 492 с.; 15. Приходько О.М. Розвиток державної податкової політики України. Науковий вісник Полісся. 2016. №3(7). С. 45-48; 16. Реформування податкової системи України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350

1. 10 vazhlyvykh tsyfr pro ekonomiku Ukrainy. [10 important figures about the economy of Ukraine.] Retrieved from: https://zaxid.net/ekonomika_ukrayini_2019_pidsumki_analitikiv_tezi_n1495360 [in Ukrainian]; 2. Penzenyk, V. Ekonomicheskiye tendentsyy 2019 hoda: vyvody y predlozheniya. [Economic trends in 2019: conclusions and suggestions]. Retrieved from: <https://112.ua/mnenie/ekonomicheskije-tendencii-2019-goda-vyvody-i-predlozheniya-519862.html> [in Russian]; 3. Ukraina — 2019. Ekonomichnyi rozvytok — zahalom pozytyvnyi. [Ukraine- 2019. Economic development is generally positive]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2680599-ukraina2019-ekonomichnij-rozvitok-zagalom-pozitivnij.html> [in Ukrainian]; 4. Zaklekta-Berestovenko, O.S. (2014). Podatkova polityka v systemi ekonomichnoi polityky derzhavy. [Tax policy in the system of economic policy of the state]. Efektyvna ekonomika- Efficient economy, 3. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2680599-ukraina2019-ekonomichnij-rozvitok-zagalom-pozitivnij.html>. [in Ukrainian]; 5. Retrieved from: <https://mof.gov.ua/uk/tax-policy>; 6. Liutyi, I.O. (2008). Podatkova polityka Ukrainy na suchasnomu etapi. [Tax policy of Ukraine at the present stage]. Finansy Ukraine- Finance of Ukraine, 9, 123-127. [in Ukrainian]; 7. Romanovskiy, M.V., Vrublevskiy, O.V., Sabanti, B.M. (2006). Finansy. [Finance]. M.: Yuait-Yzdat [in Ukrainian]; 8. Hryvkivska, O.V. (2011). Spetsialni rezhymy ta mekhanizmy opodatkuvannia u systemi derzhavnoi pidtrymky silskoho hospodarstva. Problemy pidvyshchennia efektyvnosti infrastruktury. [Special regimes and mechanisms of taxation in the system of state support of agriculture. Problems of improving the efficiency of infrastructure]. Zbirnyk naukovykh prats-Collection of scientific works, 31, 94-100, Kyi v: NAU [in Ukrainian]; 9. Sabadosh, L.Yu. Paradyhma teorii opodatkuvannia pidpriemnytskoi diialnosti. [Paradigm of theories of business taxation]. Retrieved from: <file:///C:/Users/%D0%9A%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/>

Downloads/Torg_2010_11_27.pdf [in Ukrainian]; 10. Podatkova polityka: teoriia, metodolohiia, instrumentarii: navch. posib. [Tax policy: theory, methodology, tools: textbook]. Ivanova, Yu. B., Maiburova, I. A. (2010), Kharkiv [in Ukrainian]; 11. *Naidenko, O. Ye.* (2018). Obhruntuvannia tsilei podatkovoï polityky derzhavy. [Substantiation of the goals of the tax policy of the state] *Ekonomika rozvytku- Economics of Development*, 2(86), 13-27 [in Ukrainian]; 12. *Veremchuk, D. V.* Sutnist podatkovoï polityky ta yï rol u derzhavnomu rehuliuванні ekonomiky. [The essence of tax policy and its role in state regulation of the economy]. Retrieved from: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/54389/5/Veremchuk_Sutnist.pdf;jsessionid=E31721B195FDE040565EB3BB06FF09D7. [in Ukrainian]; 13. *Mahopets, O. A.* (2010). Formuvannia podatkovoï polityky na osnovi vykorystannia mekhanizmu podatkovoho administruvannia. [Formation of tax policy based on the use of the mechanism of tax administration]. *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu - Ekonomichni nauky* Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic sciences, issue 18, part II, 140-146. [in Ukrainian]; 14. *Ivanova, Yu. B., Maiburova, I. A.* (2010) Podatkova polityka: teoriia, metodolohiia, instrumentarii. [Tax policy: theory, methodology, tools]. Kharkiv: VD «INZhEK». [in Ukrainian]; 15. *Prykhodko, O. M.* (2016). Rozvytok derzhavnoi podatkovoï polityky Ukrainy. [Development of the state tax policy of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Polissia -Scientific Bulletin of Polissya*, 3(7), 45-48. [in Ukrainian]; 16. Reformuvannia podatkovoï systemy Ukrainy. [Reforming the tax system of Ukraine]. Retrieved from: https://minjust.gov.ua/m/str_11350 [in Ukrainian].

УДК: 304.44; 334.02

С.В. Захарін, І.І. Кичко, В.Ф. Савченко,

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.18

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ТА МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У науковій праці викладено результати досліджень з проблем удосконалення організаційно-економічних та фінансових механізмів реалізації державної соціальної та молодіжної політики в контексті підтримки сталого розвитку. Подано наукове бачення сталого розвитку як особливого типу життєдіяльності суспільства в контексті реалізації соціальної та молодіжної політики. Наведено принципи сталого розвитку. Обґрунтовано авторську позицію про те, що для України актуальним питанням переходу національного господарства на модель сталого розвитку, є підвищення ефективності формування та реалізації державної соціальної та молодіжної політики. Подано розуміння державної соціальної політики та державної молодіжної політики. Подано напрями державної молодіжної політики в Україні, інструменти формування та реалізації державної молодіжної політики. Вказано на низьку соціальну активність молоді в Україні. Згідно проведеного дослідження, вирішення завдання підвищення ефективності формування та реалізації державної соціальної та молодіжної політики можливе за рахунок удосконалення відповідних організаційно-економічних та фінансових інструментів. Удосконалення організаційно-економічних та фінансових інструментів реалізації державної соціальної та молодіжної політики можливо через підвищення ефективності формування та виконання відповідних державних цільових програм. Проаналізовано цілі та завдання Державної цільової